

TYYLIKÄSTÄ IDENTITEETTITUTKIMUSTA

Peter Auer (toim.) *Style and social identities. Alternative approaches to linguistic heterogeneity*. Berlin: Mouton de Gruyter 2007. 513 s. ISBN 978-3-11-019080-9.

Sosiolingvistiikassa on 2000-luvulla kirjoitettu paljon sekä tyylistä (esim. Coupland 2007; Eckert ja Rickford 2001; Quist 2005) että identiteetistä (esim. Eckert 2000; De Fina ym. 2006; Omoniyi ja White 2006). Peter Auerin toimittamassa artikkelikokoelmassa näitä kahta käsitellään yhdessä, suhteessa toisiinsa. Tavoitteena on pohtia, miten kielellistä variaatiota hyödynnetään identiteetin rakentamisessa. Vaikka tarkastelun kohteena on myös tapauksia, joissa osallistujat eksplisiittisesti kategorisoivat itsensä tai toiset jonkin ryhmän jäseniksi, teoksen fokus on implisiittisemmissä identiteetin ilmaisukeinoissa — siinä, millaisia merkityksiä rakennetaan vaihtamalla kieltä, siirtymällä toiseen murteeseen tai matkimalla maahanmuuttajien puhetapaa.

Tarkastelun kohteena ovat erilaiset autenttiset vuorovaikutustilanteet. Vaikka lähtökohtana on kielellinen vaihtelu, kyse ei ole perinteisestä labovilaisesta variaation-tutkimuksesta vaan pikemminkin gumperzilaisesta vuorovaikutussosiolingvistiikasta, jossa keskeistä on vaihtelun sosiaalisen merkityksen pohtiminen. Moni kirjoittaja todennäköisesti luonnehtii itseään (myös) keskusteluntutkijaksi.

Kirjassa on kaikkiaan 16 lukua, joista ensimmäinen on identiteetin ja tyylin käsitteisiin pureutuva johdanto ja viimeinen epiloginomainen loppuluku. Teos on jaettu johdannon jälkeen kolmeen osaan, joista jokaista edeltää toimittajan kirjoittama muutaman sivun mittainen johdatus. Ensimmäisessä osassa (6 artikkelia) tarkastellaan kaksikielisiä tyyliä eli sitä, miten keskustelun osallistujat hyödyntävät eri

kieliä rakentaessaan sosiaalista identiteettiä. Kirjoittajat osoittavat havainnollisesti, miten kielellisissä valinnoissa ei ole kyse pelkästään puhujan vaan myös muiden tilanteeseen osallistuvien identiteetin konstruoinnista, sillä variaatiota hyödynnetään monenlaisissa kategorisoinneissa. Toisessa osassa (3 artikkelia) idea on muuten sama, mutta tutkituissa tilanteissa vuorovaikutuksen resursseina toimivat eri kielten sijasta samaa kieltä edustavat varieteetit, esimerkiksi standardi ja murteet. Kolmannessa osassa (6 artikkelia) teemana on tyyllitely — toisen äänellä useimmiten liioitellusti puhuminen.

AVARTAVA JOHDANTO

Kirjan johdanto on esittelemisen arvoinen, sillä siinä Peter Auer tiivistää erinomaisesti aiempaa tyyliin ja identiteettiin liittyvää tutkimusta ja käsitteistä käytyä keskustelua. Näin hän pohjustaa varsinaisia analyysilukuja. Hän muun muassa esittelee tarkemmin Le Pagen (ks. esim. Le Page ja Tabouret-Keller 1985) sekä Antakin ja Widdicomben (1998) näkemyksiä identiteetistä. Molemmat ovat keskeisiä kirjan artikkelien kannalta.

Le Pagen keskeinen ajatus on, että yksilö mukauttaa puhetapaansa sen ryhmän kielenkäytön suuntaan, johon hän haluaa samastua. Vaikka Auer pitää Le Pagen ajatuksia monin tavoin oivaltavina, hän nostaa esiin myös teorian rajoitukset kirjassa esiteltyjen tutkimusten valossa. Jollekin ryhmälle ominaisen puhettavan tilapäisellä käyttämisellä ei välttämättä ole mitään tekemistä puhujan oman identifioitumisen

▷

kanssa, vaan kielellisillä valinnoilla voidaan myös leikitellä, tehdä kiusaa tai suorastaan ottaa etäisyyttä siitä (ks. esim. De Finan ja Deppermannin artikkeleita). Yhä useampi toisaalta rakentaa oman tyylinsä poimimalla kielellisiä aineksia eri lähteistä. Tästä kiinnostavia esimerkkejä ovat sellaiset puhetyöläiset, kuten radio- ja televisio-toimittajat, jotka yhdistelevät puheessaan eri murteita ja kieliä (esim. Sebban artikkeli; Suomesta ks. Kemppainen 2002; Hirvonen 2007). Ja vaikka jotkin kielelliset piirteet näyttäisivätkin linkittyvän melko suoraviivaisesti tiettyihin alueisiin ja sosiaalisiin kategorioihin, niiden merkitys on aina avoin tilanteiselle uudelleenmäärittelylle; esimerkiksi alueellisesta markkerista voi tulla ensisijaisesti sosiaalinen merkitys (vrt. Mantila 2004). Siksi variaatiota onkin tarkasteltava osana vuorovaikutuskontekstia. Tulkinnan tukena voidaan käyttää myös muita piirteitä, joiden kanssa variantit muodostavat sosiaalisen tyylin.

Auer ottaa tarkasteltavaksi myös keskusteluanalyttisistä lähtökohdista nousevan identiteettitutkimuksen ongelmat. Se, että siinä lähtökohdista on identiteetin nostaminen relevantiksi vuorovaikutuksessa, ei ole helposti sovitettavissa korrelationistisen variaation tutkimuksen kehukseen. Kirjoittaja kuitenkin huomauttaa, että kvantitatiivisilla metodeilla on tässäkin lähestymistavassa käyttöä: variaation kartoitus voi tarjota olennaista taustatietoa yksittäisen variantin tulkittamisen taustaksi. Samalla on kuitenkin syytä pohtia, onko kaikkia piirteitä viisasta tarkastella samalla tavalla. Suomalaisessa variaation tutkimuksessa tyypillinen tapa on ollut kartoittaa isomman tai pienemmän piirrejoukon vaihtelua laskemalla varianttien välisiä suhteita. Laskeminen ei tuo esiin kuitenkaan esimerkiksi sitä, että piirteet ovat eri tavoin leimallisia ja joissakin tapauksissa yksi poikkeava esiintymä, jos siitä on tullut

johonkin ryhmään kuulumisen stereotyyppinen osoitin, on merkityksellisempi murteellisuuden vaikutelman luojana kuin jonkin toisen piirteen kymmenet esiintymät. Sen relevanttius ilmenee ilman laskemistakin, vuorovaikutuskontekstia analysoimalla. Tämä konkretisoituu kirjan kolmannessa osassa: tyylyttely voi perustua yhdenkin piirteen liioitellulle käytölle.

Variaation tutkimuksessa fokus on usein ollut yksittäisissä piirteissä — vaikka tarkastelun kohteena olisi sinänsä monia piirteitä — kun taas vuorovaikutuslähtöisessä tutkimuksessa näkökulma on ollut kokonaisvaltaisempi. Tarkasteltavana olevassa teoksessa huomio on yksittäisten piirteiden sijasta niiden muodostamisessa kimpussa, tyyleissä. Yhdessä muiden sosiaalisten symbolien kanssa piirrekimput muodostavat sosiaalisesti merkityksellisiä tyylejä.

Tyyli on holistinen ja monitasoinen ilmiö, eikä ole yksiselitteistä, kuinka laajasti se lopulta pitäisi ymmärtää. Auer osoittaa, että Labovin tyylin käsite (jossa kyse on huomion kiinnittämisestä omaan puhetaapaan, ks. Labov 1978, 2001) on itse asiassa aivan eri asia kuin mitä tyyllillä tässä kirjassa ja monessa muussa nykysosiolingvistiksessä tutkimuksessa tarkoitetaan. *Style and social identity* -teoksessa kielellinen variaatio nähdään resurssina konstruoida sosiaalisesti tulkittavia ja tulkittuja tyylejä. Niiden tulkinnassa käytämme sosiaalista tietoaamme. Keskeistä on vastakohtien rakentaminen meidän ja muiden välille sekä tyylien suhte toisiinsa. Vaikka sellaiset eksplisiittiset kategorisoinnit, joissa jokin kielimuoto tai piirre nimetään jonkin ryhmän tuntomerkiksi, ovat harvinaisempia kuin implisiittiset (jolloin kategorisointi tehdään ainoastaan variaation keinoin), ne ovat olennaisia, koska eksplisiittisten kategorisointien yhteydessä tyylin ja identiteetin kytköksiä voidaan muokata ja vakiinnuttaa.

MONIKIELISTEN RESURSSIT

Kirjan ensimmäinen osa koostuu siis kuu-desta artikkelista. Niissä tarkastellaan monikielisten amerikkalaisnuorten koodinvaihtoa englannin ja espanjan eri varieteettien välillä (Bailey), italianamerikkalaisten miesten kortinpeluuta ja sen yhteydessä ilmenevää koodinvaihtoa (De Fina), Brasiiliassa asuvan saksalaisen siirtokunnan kielellisiä tyylejä ja identiteettityötä (Auer, Arnhold ja Bueno-Aniola), italialais-saksalaisen nuorisoryhmän nimeämiskäytänteitä (Bierbach ja Birken-Silverman), Saksan turkkilaistyttöjen kielellisissä tyyleissä ja niiden käytössä aikuistumisen myötä tapahtuvaa muutosta (Keim) ja espanjalaisnuorten tekemiä päätelmiä toistensa kielellisestä identiteetistä (Woolard). Esitelen näistä hieman tarkemmin Baileyn, Keimin ja Woolardin artikkeleita, mutta yhtä lailla huomiota ansaitisivat muutkin tutkimukset.

Benjamin Bailey tarkastelee tapoja, joilla monikieliset amerikkalaisnuoret käyttävät kielellisiä resurssejaan ollessaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja neuvotellessaan identiteetistä. Tässä yhteisössä, jossa useimpien juuret ovat Dominikaanisessa tasavallassa, keskustelunalaisia identiteetikategorioita ovat etenkin musta, valkoinen ja latino. Baileyn tutkimat nuoret ammentavat resursseja erilaisista englannin ja espanjan varieteeteista, joista osa on etnistä perintöä, osa peräisin ympäröivästä amerikkalaisesta yhteiskunnasta.

Tutkimuksen keskiössä ovat sellaiset tapaukset, joissa etninen identiteetti nostetaan eksplisiittisesti keskustelun alaiseksi. Bailey osoittaa, että koodin valinta ja koodien vaihtelu on olennainen osa tällaista neuvottelua. Neuvotteluissa ei ole kyse vain siitä, onko joku musta vai valkoinen, vaan näiden kategorioiden sisällä on vielä hienojakoisempia alakategorioita (esim. juntti vs.

moderni maahanmuuttaja). Näihin alakategorioihin kytkeytyvät myös erilaiset sukupuoliroolit. Tietyin kielimuodon käyttöä ei voikaan suoraviivaisesti tulkita jonkin kategorian symboliksi. Kirjoittaja näyttää, miten esimerkiksi koodinvaihto englannista espanjaan saa tilanteittain hyvinkin erilaisia merkityksiä, ja identiteetikategoriat ovat koko ajan neuvottelun alaisena. Kielellisillä valinnoilla tehdään monenlaisia erontekoa ja vastakkainasetteluja.

Inken Keimin näkökulma poikkeaa sikäli muista, että hänen artikkelissaan on synkronisen lisäksi diakroninen ulottuvuus. Tutkimus perustuu hänen pitkäaikaiseen etnografiseen tutkimukseensa saksanturkkilaisten tyttöjen parissa. Hän osoittaa, että iän myötä hänen seuraamiensa tyttöjen kielelliset tyylit muuttuvat ja he omaksuvat tyylivalinnoissaan yhteiskunnan valtavirran standardit. Murrosiässä he halusivat erottua paitsi perinteisestä turkkilaisen naisen roolista myös saksalaisesta akateemisesta maailmasta, jota koulu heille edusti. Kielellisesti he ilmensivät tätä runsaalla koodinvaihdoilla ja omaksumalla karkeita, turkkilaismiehille tyypillisiä piirteitä. Kun tytöt aikuistuessaan ymmärsivät, että heidän kielellisestikin ilmenevä vastarintansa sulkisi heiltä tien yhteiskunnalliseen menestymiseen, he joutuivat rakentamaan identiteettiään uudelleen; tähän kuului olennaisena myös kielenkäytön muutos. Karkea puhetapa, jossa olennaista on sekoittaa mahdollisimman paljon turkkia ja saksaa, väistyy, kun tytöt ottavat käyttöönsä laajemman repertoarin ja kokevat merkitykselliseksi vaihtaa kielellisiä rekistereitä tavalla, joka sopii paremmin ympäröivän yhteiskunnan odotuksiin. Ryhmän sisäisessä kielenkäytössä koodinvaihdoilla ja muillakin murrosiän kielellisillä resursseilla näyttää kuitenkin olevan yhä omat tehtävänsä.

Kathryn A. Woolardin artikkeli näyttää, millaisiin prosesseihin päätelmät toisen

identiteetistä voivat perustua. Hän on haastatellut barcelonalaisnuoria, joita voi pitää katalaanin ja espanjan suhteen kaksikielisinä. Woolardin haastatteluaineisto paljastaa, millä perusteilla nuoret kategorisoivat toisiaan eri ryhmien jäseniksi. Yhteisesti jaettu näkemys on se, että kieli ja identiteetti kuuluvat yhteen: tietyn kielen käyttö on osoitus ryhmän jäsenyydestä. Käytännössä kuvio on kuitenkin huomattavasti monimutkaisempi: molemmat kielet ovat läsnä koulun arjessa, ja normeihin kuuluu mukauttaa omaa puhetapaa toisen mukaan. Kielen valinta ei siis ole aina oman identiteetin ilmaisua (vrt. Le Pagen näkemys), vaan se voi myös osoittaa tulkintaa siitä, mihin kieleen puhekumppani identifioituu. Päätelmät toisten kielellisestä identiteetistä perustuvat ennen muuta sellaisiin aiempiin vuorovaikutustilanteisiin, joissa puhuja on ollut sivustakuulijana. Woolard osoittaa, miten keskeisiä myös tällaiset sivusta seuratut keskustelut voivat olla identiteettikäsitysten muotoutumiselle. Keskustelusta, jossa ei olla sataprosenttisesti mukana ja josta saattaa välittyä vain pieniä paloja, saattaa syntyä hyvin erilainen kuva kuin keskustelun täysivaltaisille aktiivisille osallistujille. Kuva tietyn ryhmän jäsenten identiteetistä muotoutuu ja muokkautuu vuorovaikutustilanteiden ketjussa.

IDENTITEETIN RAKENTAMISTA KIELEN SISÄISEN VARIAATION KEINOIN

Kirjan toisessa osassa tarkastelun kohteena on yhden kielisysteemin sisäinen variaatio. Lähestymistapa on kuitenkin sama kuin edellisessä osassa: vaikka lähtökohtana on fonologisissa, morfologisissa tai sanastollisissa piirteissä ilmenevä variaatio, piirteitä ei tarkastella toisistaan erillisinä parametreinä vaan verkostoina, jotka on tulkittavissa tyyliksi. Näin päästään laajemman tason kielen

ilmiöihin. Esimerkiksi Nikolas Couplandin artikkeli laajenee myös retoriikkaan hänen tarkastellessaan jo edesmenneen walesilaispoliitikon, Aneurin (Nye) Bevanin puheiden variaatiota. Vaikka aineistona ovat puheet, Couplandin näkökulma niihin on dialoginen: hän päätyy tulkintoihin variaation funktioista paitsi analysoimalla, mihin kohtiin koodinvaihdot ajoittuvat, myös nojautumalla tulkinnoissaan yleisön reaktioihin. Kiinnostavaa artikkelissa ovat myös Couplandin laajat pohdinnat tyylistä (ks. myös Coupland 2007, joka tematiikaltaan sopii loistavasti Auerin kirjan pariksi).

Grit Liebscher ja Jennifer Dailey-O’Cain tarkastelevat muuttajaidentiteetin rakentumista keskusteluissa, joiden osallistujilla on erilainen saksalaistausta. Suurin osa keskustelijoista on lähtöisin entisen Itä-Saksan alueelta, jossa aineisto on kerätty, mutta kaikissa keskusteluissa on mukana myös vähintään yksi sellainen osallistuja, joka on muuttanut alueelle entisen Länsi-Saksan puolelta. Analysoiduille esimerkeille on yhteistä se, että niissä uudet itäsaksalaiset pyrkivät osoittamaan integroitumistaan Itä-Saksaan. Kirjoittajat tarkastelevat tähän käytettyjä keinoja sekä sitä, miten muuttajan statuksesta neuvotellaan eritaustaisten osallistujien kesken. He esimerkiksi näyttävät, miten itäsaksalaisesti latautuneita ja sen kulttuuriin liittyviä sanavalintoja käyttämällä osallistujat pyrkivät osoittamaan, että heillä on tietoa Itä-Saksan menneisyydestä ja he ovat silläkin tavoin yhteisön kompetentteja jäseniä. Kirjoittajat tutkivat myös sitä, miten eritaustaiset osallistujat neuvottelevat muuttajan statuksesta toimia asiantuntijana Itä-Saksaa koskevis- sa asioissa. Näiden viimeisten esimerkkien osalta pohdin hetkittäin, ovatko tutkijat itse keskustelutilanteen osallistujina sortuneet ylitulkintaan. Yhdyn kuitenkin heidän loppupäätelmäänsä, että neuvotteluissa ei ole ensisijaisesti kyse siitä, onko muuttajan

esittämä tieto oikea vai väärä, vaan siitä, kenellä on oikeus asettua asiantuntijaksi.

Jannis Androutsopouloksen laaja artikkeli käsittelee tietokonevälitteistä vuorovaikutusta, tarkemmin sanottuna vuorovaikutusta saksankielisillä hiphop-sivustoilla. Kirjoittaja pohtii ja soveltaa tyylin lisäksi genren käsitettä analysoidessaan erityyppisiä, omien sanojensa mukaisesti eri *genrejä* edustavia nettitekstejä. Hänen lähtökohtanaan ei ole etsiä tietokonevuorovaikutukselle ominaisia kielenpiirteitä vaan tarkastella tutkimansa nettiyhteisön erilaisia sosiolingvistisiä tyylejä, joiden sisällä on yksilöllistä variaatiota. Näillä tyyleillä rakennetaan hiphop-yhteisöä, sen rajoja sekä yksilötasolla erilaisia verkkoidentiteettejä.

Androutsopoulos tekee perusvariaationanalyysia tarkastellen tutkimiansa nettitekstien kielellisiä piirteitä sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti, mutta hän laajentaa näkökulmaansa myös niin, että ottaa huomioon tutkimiansa tekstien vuorovaikutteisen ja multimodaalisen luonteen. Hän osoittaa, että sosiolingvistiset tyylit ovat hybridejä: resursseja on ammennettu esimerkiksi erilaisista puhutun saksan sekä englannin varieteeteista. Vielä kiinnostavampaa kuin tunnusomaisten piirteiden kartoitus on kuitenkin se, miten Androutsopoulos näyttää hiphop-nettidiskurssin sisäisen variaation — sen, miten erityyppisiä genrejä se pitää sisällään. Tähän hän pääsee tarkastelemalla monentyyppisiä aineistoja — portaalaja, kotisivuja ja keskustelupalstoja — ja edelleen näiden sisällä erityyppisiä tekstejä. Esimerkiksi levyarvosteluissa noudatetaan paljon enemmän konventionaalisia kielellisiä käytäntöjä kuin keskustelufoorumeilla, joilla yksilöt hyödyntävät monipuolisesti mutta toisistaan poiketen erilaisia hiphop-identiteettiä ilmentäviä resursseja. Eri genreissä on siis erilaiset mahdollisuudet yksilölliseen variaatioon ja sitä kautta identiteetin ilmaisuun.

Normista poikkeaminenkin on kuitenkin yksi identiteetin ilmaisemisen keino.

TYYLITTELYT

Kolmannessa osassa tarkastellaan tyyllitelyä — toisen äänellä puhumista (ks. tyyllitelyn määrittelyä esim. Coupland 2001: 346). Artikkeleissa tyyllitely nähdään keinona päästä kiinni siihen, mihin kategorioihin eri tyyllit liitetään ja millaisia identiteettejä niillä rakennetaan. Kytkeäntöjä voidaan selvittää Auerin mukaan etnografisinkin keinoin, mutta tyyllitelyjen analysointi vuorovaikutuskontekstissaan voi olla nopeampi reitti. Kontekstista paljastuu usein eksplisiittisesti tai vähintäänkin implisiittisesti, mitä ryhmää tyyllitely puhetapa kuvaa. Toisentyypistä lähestymistapaa edustavat sellaiset kansanlingvistiset menetelmät, joilla ihmisiltä kysytään suoraan heidän käsityksiään eri kielimuodoista (esim. Preston 1989, 1999; Palander 2007; Vaattovaara 2009).

Artikkelien johdannossa Auer muistuttaa kuitenkin myös tyyllitelyjen tulkintaan liittyvistä ongelmista: tyyllitelyt ovat yleensä liioiteltuja, ja niihin valikoituu vain osa ryhmälle tyypillisistä piirteistä — ne piirteet, jotka ovat ulkopuolisille riittävän tunnistettavia. Lopputulos voikin olla hyvin erilainen kuin se puhetapa, jolla kyseinen ryhmä itse todellisuudessa tekee identiteettityötä.

Kolmas osa koostuu viidestä artikkelista sekä epilogista. Käsitellen niistä yksityiskohtaisemmin Deppermannin, Kothoffin ja Günthnerin kirjoituksia. Kahdesta muusta tapaustutkimuksesta todettakoon, että Mark Sebba tarkastelee brittiläiskoomikko Ali G:n kieltä ja ennen muuta tämän mediapersoonan ympärille syntyneen nettiyhteisön vuorovaikutusta ja Alexandra Georgakopoulou sukupuoleen liittyvää tyyllitelyä neljän nuoren kreikkalaisnaisen keskusteluissa.

Arnulf Deppermann kuvaa sitä, miten pääosin yksikielisistä saksalaispojista koos-

tuvassa ryhmässä tyylitellään etnolektillä, jota kirjoittaja kutsuu nimellä *kanaksprak*¹. Pojilla on kyllä jonkin verran henkilökohtaistakin kosketusta maahanmuuttajataustaisiin, mutta ennen muuta varieteetti tarjoutuu heidän kielelliseksi resurssikseen median viihdeohjelmien kautta. Deppermann erittelee tyylitellyn *kanaksprakin* tyypillisiä piirteitä alkaen äännepiirteistä ja päätyen aina sekvenssijäsennykseen asti. Analyysi perustuu lähinnä tunnetun tv-koomikon kielellisten keinojen analyysiin, mutta kirjoittaja vakuuttaa, että samoja piirteitä esiintyy myös spontaanissa 2. ja 3. polven maahanmuuttajien puheesta. Silti voi ajatella, että poikien tyylittely on ikään kuin tyylittelyn (mediapuheen) tyylittelyä.

Deppermann esittelee artikkelissaan toimintoja, joissa tyylittelyä hänen aineistossaan käytetään, ja analysoi koodinvaihtosekvenssien rakentumista ja vuorovaiikutuksellisia funktioita. Tyypillisimmin tyylittelyä käytetään leikkittelyyn, jossa osallistujat kilpailevat poeettisilla taidoillaan. Kirjoittaja osoittaa havainnollisesti, miten tyylittelyä rakennetaan osallistujien yhteistyönä: toisen tyylittelyn tunnistaminen ja edellisen puhujan vuoron muunneltu toistaminen ovat olennaisia keinoja asemoida itsensä ja osoittaa yhteisen sosiaalisen pääoman, mediaresurssien, tunnistamista ja hallintaa. Kaikissa tapauksissa tyylittelyllä konstruoidaan sekä ulkoryhmän (ulkomaalaistaustaiset) että sisäryhmän identiteettiä. Samalla kun *kanaksprakin* tyyliltely käyttö on keino kritisoida implisiittisesti sen puhujia esittämällä heidät negatiivisessa valossa, sen rituaalinen käyttö leikkittelyn resurssina on tapa rakentaa yhteisyyttä ja omaa, maahanmuuttajista erillistä identiteettiä. Sen käyttö tässä ryhmässä siis ilmentää

etnolektin ja sen puhujien vähäistä prestiiä, mutta toisaalta tuon yleisesti stigmatisoituneen puhutavan hallinta on arvostettu resurssi ryhmän sisällä. Vastaavanlaiselle tyylittelylle löytyy Suomestakin paralleelija. Monietnisisissä ryhmissä tyylitellyllä huonolla suomella näyttäisi olevan vastaavia funktioita (esim. Lehtonen 2008; vrt. myös slangin käytön funktioita Hagman 2009: luku 4). On myös helppo nimetä viihdeohjelmia, jotka ovat ainakin tietyn ajan tarjonneet resursseja kielelliseen leikkittelyyn (ks. Haakana ja Visapää 2005).

Sekä Helga Kotthoff että Susanne Günthner tarkastelevat referoivia jaksoja saksankielisissä kertomuksissa, joissa siteerattavat esitetään negatiivisessa valossa. Artikkeleissa osoitetaan, että keskustelijat rakentavat näillä referointikeinoilla myös omaa identiteettiään. Sen sijaan, että he suoraan kategorisoisivat itsensä (esim. »Olen sivistynyt ihminen»), he kategorisoivat negatiivisesti toiset ja rakentavat pesäeron näihin. Näin he osoittavat, keitä he eivät ole. Kotthoff huomauttaa, että keskustelijat voivat välttää suoran moralisoinnin esittäessään kritiikkinsä implisiittisesti tyylittelyn kautta, kun kehys, jossa kertomuksia kerrotaan, on rakennettu humoristiseksi. Günthner puolestaan korostaa, että toisten esittämisessä eksplisiittisiä kategorisoiteja keskeisempiä ovat indeksiset keinot: koodinvaihto, (tavalla tai toisella liioitellen tuotettu) prosodia, leksikaalis-semanttiset vihjeet jne. Useimmiten piirteet kimputtuvat niin, että voidaan puhua sosiaalisista tyyleistä. Hän näyttää, että samaan lausumaan voi kietoutua monia ääniä ja näkökulmia — sekä referoijan että referoitavan. Kertoja voi esimerkiksi prosodisesti, äänenlaadun muutoksin ja liioitellulla intonaatiolla osoit-

¹ *Kanaksprak*-nimitykseen liittyy halventava sävy, mistä kirjoittaja on kyllä tietoinen, mutta hän perustelee sen käyttöä sillä, että nimitys on myös maahanmuuttajataustaisten nuorten itsensä käyttämä, ja korostaa, ettei sen käyttöön liity kielimuodon arvottamista (s. 326; vrt. *huono suomi* Lehtonen 2008: 117–119).

taa etäisyyttä sanotusta. Näin hän kutsuu vastaanottajan toisaalta tunnistamaan referoidun kategorian negatiivisuuden mutta myös osoittamaan samanmielisyyttä häntä itseään kohtaan.

Teoksen päättää vuorovaikutussosiolingvistiikan isän, John Gumperzin sekä Jenny Cook-Gumperzin epilogi, jossa he tarkastelevat identiteettiä ja tyyliä tämän suuntauksen kehityksessä. Auerin johdannon tapaan pyrkimyksenä on luoda samalla historiallista synteesiä. Gumperzit muun muassa huomauttavat, että aiemmassa tutkimuksessa identiteettiä on useimmiten tarkasteltu yksipuolisesti joko yksilön tai yhteisön näkökulmasta; nykysuuntauksessa nämä perspektiivit on yhdistetty.

LOPUKSI

Style and social identities -teos on kiinnostava kokoelma tutkimuksia, joita yhdistää identiteetin ja tyylin välisen suhteen pohdiskelun lisäksi se, että niissä tarkastellaan spontaaneja vuorovaikutustilanteita ja melko samanlaisin menetelmin. Tästä seuraa, että jotkin keskeiset teesit toistuvat artikkelista toiseen. Itseäni tämä ei häirinyt: kertaus on opintojen äiti, ja se, että samaan päätelmään päädytään eri aineistojen perusteella ja eri tutkijoiden suulla, antaa havainnoille vakuuttavuutta. Vaihtelua tuo se, että aineistot ovat monentyyppisiä ja edustavat eri kieliä ja kulttuuriryhmiä. Spontaaniin arkikeskustelujen ohella tarkastellaan puheita (Coupland), median kieltä (Sebba), nettitekstejä (Androustopoulos) ja institutionaalisia keskusteluja (Auer ym.).

Sosiolingvistiikassa on jo pitkään nähty variaatio dynaamisena prosessina eikä sitä ole yritetty mekaanisesti selittää kielenulkoisista muuttujista käsin. Siinä mielessä Auerin kirja ei tarjoa mitään totaalisen uutta. Kuva variaatiosta näyttäytyy kuitenkin kirjassa ilahduttavan laajana, ja konkreet-

tiset tutkimukset näyttävät havainnollisesti, millaisin työkaluin voi päästä tulkitsemaan vaikkapa prosodian ja diskurssi-strategioiden sosiaalisia merkityksiä. Pitkään on jo tiedetty se, että monia piirteitä on vaikea tarkastella perinteisen variaation tutkimuksen menetelmin eli peilaamalla varianttien kvantitatiivisia suhteita kielenulkoisiin muuttujiin. Erikseen on mainittava vielä Auerin johdanto, joka antoi ainakin itselleni metodologisesti uutta ajateltavaa.

Vaikka artikkelit on kirjoitettu selkeästi ja esimerkit ovat havainnollisia, kyseessä ei ole oppikirja. Uskoakseni teoksesta hyötyy eniten, jos tuntee sosiolingvistiikan ja keskusteluanalyysin (tai esim. vuorovaikutuslingvistiikan) perusteita jo entuudestaan. ■

HANNA LAPPALAINEN

Sähköposti: etunimi.sukunimi@kotus.fi

LÄHTEET

- ANTAKI, CHARLES – WIDDICOMBE, SUE (toim.) 1998: *Identities in talk*. London: Sage.
- DE FINA, ANNA – SCHIFFRIN, DEBORAH – BAMBERG, MICHAEL (toim.) 2006: *Discourse and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- COUPLAND, NIKOLAS 2001: Dialect stylization in radio talk. – *Language in Society* 30 (3) s. 345–375.
- 2007: *Style: Language variation and identity*. Cambridge University Press: Cambridge.
- ECKERT, PENELOPE 2000: *Linguistic variation as social practice: Linguistic construction of identity in Belten High*. Oxford: Blackwell.
- ECKERT, PENELOPE – RICKFORD, JOHN R. (toim.) 2001: *Style and sociolinguistic variation*. Cambridge: Cambridge University Press.

▷

- HAAKANA, MARKKU – VISAPÄÄ, LAURA 2005: Tuttu tv:stä – Fakta homman äänet keskustelun keinona. – Markku Haakana & Jyrki Kalliokoski (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 429–469. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HAGMAN, SUSANNA 2009: Pari bissee ja taksimatka himaan. Slangin esiintyminen erään sosiaalisen ryhmän arki-keskusteluissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kieli.
- HIRVONEN, LAURI 2007: Variaation funktioita radiopuheessa. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto, suomen kieli.
- KEMPPAINEN, PIIA 2002: Tullee puhuttua taas iham mitä sattuu. Puhekielen piirteet neljässä televisio-ohjelmassa. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto, suomen kieli.
- LABOV, WILLIAM 1978: *Sociolinguistic patterns*. Oxford: Basil Blackwell.
- 2001: The anatomy of style-shifting. – Penelope Eckert & John R. Rickford (toim.), *Style and sociolinguistic variation* s. 85–108. Cambridge: Cambridge University Press.
- LE PAGE, ROBERT – TABOURET-KELLER, ANDRÉE 1985: *Acts of identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LEHTONEN, HEINI 2008: Maahanmuuttajataustaisten koululaisten monet kielet. – Sara Routarinne & Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvassa: Kouluikäisten kieli 2000-luvulla* s. 103–124. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MANTILA, HARRI 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 108 s. 322–346.
- OMONIYI, TOPE – WHITE, GOODITH (toim.) 2006: *Sociolinguistics of identity*. London: Continuum.
- PALANDER, MARJATTA 2007: Alueellisen taustan vaikutus murrekäsitteisiin. – *Virittäjä* 111 s. 24–55.
- PRESTON, DENNIS 1989: *Perceptual dialectology: Nonlinguists' views of areal linguistics*. Dordrecht: Foris.
- 1999: *Handbook of perceptual dialectology*. Vol I. Amsterdam: John Benjamins.
- QUIST, PIA 2005: *Stilistiske praksisser i storbyens heterogene skole – en etnografisk og sociolingvistisk undersøgelse af sproglig variation*. Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for dialektforskning. Københavns Universitet.
- VAAATTOVAARA, JOHANNA 2009: »Meän tapa puhua»: Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.